

החינוך בדרך האבנים הצהובות

:: יונתן קנה

המפגש שלי עם מערכת החינוך היה נוראי. אני מוצא עצמי היום בתפקיד חינוכי ומנסה לנסח מהו חינוך בעיניי. מתי נתקלתי בחינוך בפעם הראשונה? אני חושב שהפעם הראשונה שנפגעי ממערכת החינוך הייתה כשהייתי בגן חובה. בשעה שכל הילדים התבקשו לאסוף את הצעצועים, החלטתי שזה הזמן המתאים לשים על הראש דלי ולהסתובב בחוסר מעש בחלל הגן. עוזרת הגננת, שהייתה אשת חינוך מדופלמת, הניפה את רגלה הימנית מעלה עטויה בקבוק עץ ובדרך לא־דרך פגעה בישבני הקטן. היא כנראה רצתה לעשות את הדבר הנכון ולהכניס אותי לתלם. אין מקום לנבדלות וייחוד כשצריך לסדר את הצעצועים במקום. "המעשה החינוכי" הזה צרוב בעמקי נשמת. זה לא כאב לי, זה העליב אותי. עד לאותה נקודה בחיים, אף מבוגר לא הרביץ לי. כילד עם לקות למידה, החוויה שלי במערכת החינוך הישראלית הייתה מאד קשה. אין לי בגרות מלאה. מעולם לא השלמתי בגרות. אבל בנקודת הזמן בה החלטתי שאני מעוניין להמשיך את לימודי, הצלחתי להשתלב בלימודים אקדמיים ולהשלים תואר ראשון בזמן שלי ובתנאים שלי. מתוך מוטיבציה פנימית ורצון ללמוד ולהתפתח. מקום המפלט שלי היה תנועת הנוער, מקום בו הכישרונות והיכולות שלי זוהו ויכולתי לבוא לידי ביטוי, מה שמעולם לא קרה במערכת החינוך הפורמלית.

בשנתיים האחרונות אני ממלא תפקידים שונים ב'כפר הסטודנטים' – הדר הכרמל. בתקופה האחרונה נכנסתי לתפקיד מנהל הכפר. פרויקט 'כפר הסטודנטים' הוא מערכת מטפחת המאפשרת לסטודנטים וסטודנטיות הלומדים באוניברסיטת חיפה להתנסות בחיי קהילה בשכונת הדר. במסגרת הפרויקט מעתיקים הסטודנטים את מגורייהם לשכונה ומשתלבים בפעילויות חברתיות וחינוכיות בה.

שכונת הדר מהווה כר פורה לפעילות חברתית, פוליטית ותרבותית. זו שכונה שמרכזת את האוונגרד החיפאי שמאס במרכזים התרבותיים הפלסטיים שלא מייצרים שום אלטרנטיבה לפלייליסט של גלגל"צ, לכוכב נולד בערוץ שתיים ולפרסומות.

מתוך הניסיון לייצר אלטרנטיבה בחרתי לנסות להביא את מושג החינוך דרך הסרט "הקוסם מארץ עוז" ובאמצעות הערותיו של סלמן רושדי, מספרו העונה לאותו השם. רושדי כותב: "פתחתי בזיכרונות האישיים האלה מכיוון שהקוסם מארץ עוז הוא סרט שהכוח המניע העומד בבסיסו הוא לקותם של המבוגרים, אפילו המבוגרים הטובים, והאופן שבו חולשתם הגדולה מכריחה את הילדים ליטול אחריות לגורלם שלהם, ועל כן באופן אירוני להתבגר בעצמם". רושדי מתאר בספרו את מסע ההתבגרות שעוברת דורותי במהלך מסעותיה בארץ עוז. לי לא הייתה האפשרות לעבור מסע של התפתחות עצמית במערכת החינוך הפורמלית. הדבר שזכור לי באופן ברור ביותר הוא כמה פוטנציאל לא ממומש היה לי בתקופה זו. כמה תסכול, אי־הבנה ותחושת בוז חשתי כלפי מהמערכת.

פרויקט 'כפר הסטודנטים'
הוא מערכת מטפחת
המאפשרת לסטודנטים
וסטודנטיות הלומדים
באוניברסיטת חיפה
להתנסות בחיי קהילה
בשכונת הדר

לפני שהגעתי לשכונת הדר, תיארו את השכונה באוזני קנזס של דורותי. כמו אפוקליפסה, כמו גיליון, חברי הכפר ואני, שיש בה הרבה צבעים

העשייה החינוכית שלי ב'כפר הסטודנטים' היא עם אנשים בוגרים ועצמאיים, הנמצאים בסוף מסע ההתבגרות שלהם. לעיתים הם מרגישים טיפשים כמו איש הקש, לעיתים חסרי לב כמו איש הפח ולעיתים פחדנים כמו האריה. בחלק לא מבוטל מהמקרים צריך לצעוד יחד בדרך הלכנים הצהובות כדי להבין שאתה לא טיפש כמו שחשבת, לא חסר לב כמו שחשתי ולא פחדן כמו שהרגשתי. המכשפה הרעה שמלווה כל אחד מאיתנו ומצרה את צעדינו היא בעצם מכשפה פנימית אוניברסלית שחגה סביב ראשנו ואורכת לנו בימים קשים. היא זו שמפריעה לנו להתפתח ולהאמין ביכולות המופלאות שיש בכל אחת ואחד מאיתנו.

לפני שהגעתי לשכונת הדר, תיארו את השכונה באוזני קנזס של דורותי. כמו אפוקליפסה, כמו גיליון, חברי הכפר ואני, שיש בה הרבה צבעים. אותם שחקנים שבתחילת הדרך היו עובדים קשיי יום, נתגלו כדמויות מורכבות עם קשיים דומים לקשיים שלנו. דורותי לא יכלה לנהל דיאלוג עם חבריה, שלושת העובדים בחווה של דודיה, מאחר שבסטטוס שבו היא הייתה, כילדה, לא ניתנה לה אפשרות לנהל דיאלוג מלא עם אנשים בוגרים. מה שלא התאפשר לדורותי בקנזס, התאפשר לדורותי בארץ עוץ, שם היא יצאה למסע עלייה לרגל לעיר הברקת. המסע המשותף, שבו הסטטוסים הקודמים אינם רלוונטיים, איפשר תהליך של גילוי עצמי והתבגרות.

ואילו מסעות אפשריים כאן אצלנו? רבים מבני דורי (לפחות בחלקים מסוימים של החברה הישראלית) יוצאים למסעות במזרח וברום אמריקה. אפשר לתאר את "הטיול לאחר הצבא" כניסיון למרוד ולהתנגד לסוציאליזציה שמתקיימת במערכת הצבאית. אך במקרים רבים מסעות אלו אינם מאפשרים תהליך של גילוי עצמי. ברוב המקרים, מאחר והשותפים עברו את אותו תהליך חיברות, הם ממשיכים לשמר את אותם דפוסי, את אותו הומור ואת אותם הטקסים, וכך נמנע מהם תהליך הגילוי.

בכפר הסטודנטים מתאפשר מסע עלייה לרגל שבו שותפים גם חברים שנעדרים ממסעות העלייה לרגל של יוצאי צבא. היכולת של חברי הכפר לאתגר את עצמם ואת מרכיבי הזהות שלהם נובעת מהמפגש הבלתי-שגורתי בין אנשים שמגיעים ממקומות שונים, מתפישות שונות, מאמונות שונות ומתחייבים לדרך משותפת. ההליכה בדרך המשותפת מנפצת במידת מה את הניכור ואת האסקפזם שבו לוקים אני ובני דורי.

מה שמאפשר לדורותי להתעמת עם המציאות היא הפיכתם של כל המבוגרים לקטנים יותר, ננסים. כך שבארץ עוץ, בפעם הראשונה בחייה, עליה להיות אדון לעצמה. בפעם הראשונה לוקחים אותה ברצינות ורואים בה כוחות שהיא לא ידעה על קיומם. היכולת להסתכל בגובה העיניים היא תנאי הכרחי לפיתוח העצמי. חינוך הוא תהליך של התפתחות בלתי פוסקת. היכולת ללמוד ולהיות קשוב היא הכרחית למי שרוצה עצמו כמחנך. פעמים רבות אין לנו את ההכרה שאנו יכולים לשלוט בחיים שלנו. אנו מרגישים שאנו נסחפים עם הזרם שלא מאפשר לנו לנווט את דרכנו, אלא רק לצוף ולהתחמק ממכשולים. היכולת שלנו להבין שישנו זרם, שהוא יכול לסחוף, אבל גם יש אפשרות לעצור בצד הדרך, להתבונן, לעלות על קליפת האגוז המשותפת ולנסות לחתור. לעיתים גם כנגד הזרם. רק במקום בו מתקיים דיאלוג בגובה העיניים, ניתן לחשוף יחדיו את הזרם וכמה אנו פגיעים וחלשים כאשר אנו מתמודדים איתו לבד. הדיאלוג המשותף מאפשר את חשיפתם של המכשולים ומשמש בעצם ככלי להתבוננות פנימית מחד וככלי ביקורת כלפי המציאות החברתית מאידך.

הסיפור של הדור שלי מתחיל ברצח. האירוע המכונן של בני דורי אירע בארבעה בנובמבר '95, היום בו איבדנו את התמימות ואת התקווה לעתיד טוב יותר. רובנו הפכנו לפרטים אסקפיסטיים וחסרי אמון ביכולת שלנו לעצב את המציאות החברתית והפוליטית. רצח יצחק רבין ז"ל חשף את לקותם של המבוגרים. האתגר המרכזי בעבודה עם אנשים בוגרים בני הדור שלי הוא לנטוע בהם את האמונה שיחדיו ניתן לייצר אלטרנטיבה בת-קיום לחיים עירוניים מנוכרים, תוך כדי שאיפה לעתיד משותף טוב יותר בחברה הישראלית השסועה.

לעיתים קרובות, בעבודתי עם חברי 'כפר הסטודנטים', אני מרגיש קצת כמו הקוסם מארץ עוץ. אותו קוסם בסוף הסרט, זה שמפעיל מאחורי הוילון תמרות אש ועשן, שאין לו כוחות מיוחדים שמבדילים אותו מדורותי וחבריה לדרך, מלבד היכולת שלו לספק להם נקודת מבט חיצונית שמאפשרת להם להבחין ביכולות שבלאו הכי טמונות בהם. אך רק הדרך המשותפת שלהם מאפשרת להם לזהות בעצמם וזה בזה את היכולות הגלומות בהם ולפתח תוך כדי התמודדות עם המכשולים את היכולות הנוספות שהם היו רוצים לסגל לעצמם. בהזדמנות זו אני רוצה להודות לכל חברי לדרך האכזבים הצהובות העקלקלה שלי.

תודה לליילך ובר על סיועה בכתיבת מאמר זה.

 יונתן קנה הוא מנהל פרויקט 'כפר הסטודנטים' בשכונת הדר הכרמל בחיפה.

 yonatan Kaneh@gmail.com